

जाहिरातींचे दर.
खालील पत्त्यावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हंशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख ४ नोव्हेंबर, १९३६.

अंक ४५

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड.
रे पेपर मिल, मुंबवा, पुणे पदमजी पेपर मिल, मुंबई.

पूर्वी आम्हांस लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करित होतो, आणि
महाराष्ट्रातील कागदाचा धंदा सुप्रसिद्ध होता.

सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असतां
आम्हीं पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरूं नये आणि आम्हांस सर्व स्वदेशी कागद कां पुरवतां येऊं नये!

ह्या प्रश्नांस, दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीनें, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या
कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिलें आहे.

तुम्हास कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधानें खालील पत्त्यावर
चौकशी करून तो कागद घ्या.

८१५-१६ भवानी पेठ, पुणे.

अहमदाबाद हाऊस, वॉलर्ड एस्टेट, मुंबई.

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेटांसास वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास) दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला (हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु.) दर हजारी त्रैवार्षिक नफा (४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी
सूत (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्यानें
स्वदेशीबद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाही.

हातरुमालापासून सर्व प्रकारचें
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचें
खात्रीचा पुण्यातील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

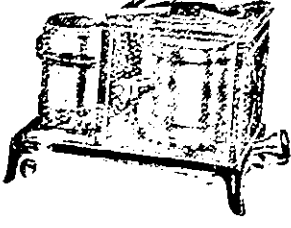
‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट
गरजा लक्षांत घेऊन हें
मॉडेल बनविलें आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पिन् नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर
सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स., लि.

ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,

बुधवार चौक,

२ म. इ. को. ऑ. एजन्सी,

लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

मुंबईच्या म्हशीला दिल्लीची यात्रा

गवळी लोक भाकड म्हशी कवडीमोल विकतात आणि त्यांची कसाइखान्याकडे रवानगी होते. ह्या अनिष्ट पद्धतीची चौकशी व्हावी म्हणून आटलेली एक म्हैस व्हाइसरॉयांच्या आज्ञेवरून मुंबईहून मुद्दाम दिल्लीस पाठविण्यांत आली आहे.

गवळ्यांच्या धंद्यांतले तज्ञ, डॉ. राइट, यांचा दौरा

हिंदुस्थानांत सल्लागार म्हणून पाचारण केलेले, गवळ्यांच्या धंद्यांतले माहितगार, डॉ. राइट, ह्यांचा दौरा मुंबई इलाख्यांत नोव्हेंबर २६ ते डिसेंबर ७ पावेतो व्हावयाच्या असून ते अहमदाबाद, सुरत, बडोद, मुंबई व पुणे ह्या शहरांस भेट देणार आहेत.

साखर-समितीचें लंडनमध्ये ठाणें

साखरेच्या जागतिक व्यापाराची नीट व्यवस्था लावण्याच्या हेतूने एक आंतरराष्ट्रीय समिती स्थापन झालेली आहे. ब्रिटिश सरकारशी वाटाघाटी करण्यास सोयीचें पदावें म्हणून तिची एक कचेरी लंडनमध्ये चालू होणार आहे.

फिरती पोस्ट-ऑफिसें

प्रदर्शने, जत्रा, वगैरे ठिकाणी पोस्ट ऑफिसची सोय नसल्याने लोकांस अडचण भासते, ती दूर व्हावी म्हणून फिरत्या व तात्पुरत्या पोस्ट ऑफिसांचा उपक्रम इंग्लंडमध्ये करण्यांत येत आहे.

चित्रपट दिग्दर्शकाची अडीच कोटीची मालमत्ता

प्रसिद्ध अमेरिकन चित्रपट-दिग्दर्शक, आयव्हिंग थालवर्ग, ह्याची अडीच कोटी रुपयांची मालमत्ता त्याची विधवा, 'मिस नॉर्मा शेअरर', ह्या विख्यात नट्रीस मिळावयाची आहे.

जर्मनीचें आरमारी बळ

समुद्रावर सत्ता पुन्हा प्रस्थापित करण्याची जर्मनीची महत्वाकांक्षा असून त्या राष्ट्राचें एक पंचड लढाऊ गलबत लाटांवर क्रीडा करूं लागलें आहे.

इंग्लंडांत परदेशीय प्रवासी

गेल्या ऑगस्ट महिन्यांत ५२,४७१ परदेशीय प्रवाशी इंग्लंडला गेले, आणि त्यांमध्ये १५,७७१ अमेरिकन, १०,६६६ फ्रेंच, ४,८५७ डच, व ४,०४३ जर्मन होते.

व्हेल मासेमारीचा धंदा

उत्तर युरोपियन समुद्रांत व्हेल मासे पकडून त्यांच्यापासून तेल वगैरे पदार्थ काढण्याच्या धंद्यांत दर वर्षी २०-२५ कोटी रुपयांची उलाढाल होते.

ब्रिटिश कंपन्यांचें भांडवल

ग्रेट ब्रिटेनमध्ये कंपनी कायद्याच्या क्षेत्रांत येणाऱ्या सुमारे १ लक्ष ३७ हजार मंडळ्या १९३५ अखेर अस्तित्वांत होत्या. त्यांचें भरलेलें एकूण भांडवल सुमारे ७.१ हजार कोटी रुपये होतें.

लाखेचा हिंदुस्थानांतील धंदा

हिंदुस्थानांतील लाखेच्या सुधारणेबाबत शास्त्रीय शोध करण्यासाठी आजपर्यंत सुमारे २५ लक्ष रुपये खर्च झाले आहेत. हिंदुस्थानांत तयार होणाऱ्या लाखेपैकी १ टक्का सुद्धा माल देशांतल्या देशांत सपत नाही.

ब्रिटिश पोस्टल सेव्हिंग बँकांचा व्यवहार

ग्रेट ब्रिटेनमध्ये १७ हजार पोस्ट ऑफिसांत सेव्हिंग बँकेचा व्यवहार चालतो. ठेकीदारांची संख्या १ कोटीच्यावर असून स्वात्यांतली एकूण रकम सुमारे ८०० कोटी रुपये आहे. हिंदी लोकांसख्या ब्रिटिश लोकांसख्येच्या पांचपट असून येथील पोस्टल सेव्हिंग बँकेतली ठेकींची रकम ब्रिटिश रकमेच्या सोळावा हिस्साहि नाही.

नवीन विमा-कायद्याच्या मसुद्याची छाननी

हिंदी विमा कायद्याच्या दुरुस्ती बाबतची प्राथमिक कामगिरी करण्यासाठी हिंदुस्थान सरकारने श्री. सेन ह्यांस नेमलें होतें. त्यांच्या रिपोर्टाची छाननी करण्याकरिता एक कमिटी नेमण्यांत आली असून तिच्या कामास दिल्ली येथें प्रारंभ झाला आहे. कमिटीत श्री. सेटलवाड, पंडित संतानम्, श्री. रे., श्री. सेन व सर फिरोज सेठना हे हिंदी सभासद आहेत.

रिझर्व्ह बँकेच्या गव्हर्नरचा राजीनामा

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाचे गव्हर्नर, सर ऑस्वोर्न स्मिथ, ह्यांनी आपल्या जागेचा राजीनामा दिला असून त्याचा गव्हर्नर जनरल-इन-कौन्सिल यांनी स्वीकार केला आहे. राजीनाम्याचें कारण अधिकृत रीत्या प्रसिद्ध झालेलें नाहीं, पण बँकेच्या कारभारांतल धोरणाबाबत मतभेद त्याच्या मुळाशी असावा असें म्हणतात.

मुंबई शहरांत व्यवहार निर्वेध चालू

मुंबईमध्ये आतां व्यापाराचे मामुली व्यवहार पूर्ववत चालू झाले आहेत असें सरकारने जाहीर केलें आहे. ह्या संबंधांत मुंबईबाहेर भलाय्याच वातम्या पसरतात म्हणून पूर्ण शांततेची वस्तुस्थिति सरकारने लोकांच्या नजरेस मुद्दाम आणली आहे.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत
ता. २४ ऑक्टोबर रोजी पुरा झालेला आठवडा ३४,४६,७७२
ता. २१ ऑक्टोबर रोजी पुरा झालेला आठवडा ५१,६५,२१७
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते २१ ऑक्टोबर
१९३६ अखेर २,८५,८७,७८,५८८

अनुक्रमणिका

<p>१ विविध माहिती ... ५२०</p> <p>२ व्याजाचे दर आणि रोख्यांचे भाव ... ५२१</p> <p>३ विमा प्रचारक व विमा मंडळ्या ... ५२२</p> <p>४ मानवी प्रयत्न आणि निसर्गाच्या योजना ५२२</p> <p>५ स्फुट विचार ... ५२३</p> <p>व्यापारी करारांचे घोडे कोठे आडले-हिंदी ला-सेचा धंदा-आंतरराष्ट्रीय साक्षर समिती व हिंदु-स्थान-धरणे व कालवे आणि वाढती लोकसंख्या-गव्हाचे पोहे-देशी चित्रपट दास</p>	<p>६ रशियांतला नव्या सुश्रीचा प्रयोग ... ५२५</p> <p>७ पुणे शहराची आर्थिक पहाणी ... ५२५</p> <p>८ शाखांांचे कारखाने साजगी की सरकारी ? ५२६</p> <p>९ मराठी दस्तऐवजांचे कान-डी जिल्ह्यांत रजिस्ट्रेशन ५२६</p> <p>१० सहकारी चळवळ ... ५२७</p> <p>११ हिंदी कारखान्यांचे उत्पा-दन वाढले ... ५२८</p> <p>१२ निवडक बाजारभाव ५२९</p>
--	---

अर्थ

बुधवार, ता. ४ नोव्हेंबर, १९३६

व्याजाचे दर आणि रोख्यांचे भाव ह्यांचे काय होणार ?

फ्रान्सने आपल्या चलनाचा जम इंग्लंड व अमेरिका ह्या देशांच्या चलनाशी बसवला आहे, ह्याचा परिमाण व्याजाचे दर आणि कर्जरोखे व मंडळ्यांचे भाग ह्यांच्या किंमतीवर काय होणार ह्याविषयी सर्वत्र तर्क चालू आहेत. ज्यांनी आपले पैसे निरनिराळ्या प्रकारांनी गुंतवले आहेत किंवा ज्यांस भांडवल उभारावयाचे आहे अशा लोकांस, अलीकडे व्याजाचे दर उतरून कर्जरोख्यांचे बाजारभाव चढले आहेत, त्यांचे भवितव्य काय आहे, हे जाणण्याची इच्छा उत्पन्न होणे स्वाभाविक आहे. आर्थिक मंदीमुळे व्याजाचे दर उतरले आणि भांडवलास विशेष मागणी नसल्याने सरकारी, निमसरकारी व इतर रोख्यांवर चोहों कडून उड्या पडून त्यांचे भाव चढले. पुढे मंदीची रात्र संपून तेजाची पहाट झाल्याची चिन्हे दिसत असतां भांडवलास हळु-हळु अधिक मागणी येणे आणि व्याजाचे दर चढणीस लागून रोख्यांच्या किंमती उतरणे क्रमप्राप्त आहे. तथापि, ह्या संधि-काळाच्या परिस्थितीवर फ्रान्सच्या स्वस्त झालेल्या फ्रँकचा काय परिणाम होणार ह्या प्रश्नाचा प्रस्तुत विचार कर्तव्य आहे. उतर-लेल्या फ्रँच व स्विस हुंडणावळीमुळे फ्रान्स, स्वित्झर्लंड इत्यादि देशांत ज्यास्त चलन खेळणार; कारण, प्रत्येक डॉलरला व पौंडाला तेथे अधिक स्थानिक चलन मिळणार. सोन्याचा जागतिक पुरवठा अलीकडे वाढत आहे हेहि येथे लक्षांत ठेवले पाहिजे. हे सोने चलनास आधार म्हणून उपयोगी पडेल आणि त्याचे योगाने जास्त प्रमाणांत पैसा व्यवहारांत खेळता राहिल. फ्रँच जनतेने हुंडणावळीच्या अनिश्चितपणामुळे लंडनमध्ये ठेवलेले सोने स्वदेशी परत येईल आणि त्या मार्गानेहि चलनाचा पुरवठा विसृत होण्यास सहाय मिळेल. लंडनमधले सोने पॅरिसला परत गेले तरी त्यामुळे पैशाच्या आणि रोख्यांच्या ब्रिटिश बाजारावर त्याचा प्रतिकूल परिणाम होणार नाही. हुंडणावळीची स्थिरता कायम

राखण्याकरिता उभारलेल्या स्वतंत्र फंडामधून हे सोने जाईल आणि त्याच्या जागी ट्रेझरी बिले येतील. बँक ऑफ इंग्लंड जरूरीप्रमाणे ह्या संबधाने योग्य धोरण अंगिकारील व व्यापारी बँकांचे नुक-सान होणार नाही. त्यांच्याजवळची रोकड वाढेल आणि त्या अधिक रकमा रोख्यांत गुंतवतील. उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांच्या चलनीने व्याजाचे दर चढणीस लागवयाचे, त्यांस वाढता पैशाचा पुरवठा दुसऱ्या बाजूने ओढून धरील आणि वर जाऊ देणार नाही, असे सर्वसामान्य रीतीने विचार करतां अनुमान निघते. रोख्यांचे बाजार भाव आणि व्याजाचे दर ह्यांचेकडे ह्याच दृष्टीने पहाणे सरळ दिसते.

सर्वत्र राष्ट्रांतील राज्यकर्त्यांस आणखी कांहीं काळपर्यंत स्वस्त भांडवल व हलके व्याजाचे दर असणे इष्ट वाटणार आहे. बेकारीच्या निवारणासाठी कामे काढणे किंवा लढाऊ सामुग्री तयार करणे असल्या बाबींशीत्यर्थ सरकारांस सर्वत्रच जादा खर्च करावा सागणार असून त्यासाठी कर्जावर अवलंबून राहणे त्यांस प्राप्त आहे; आणि ही कर्जे अल्प व्याजाच्या दराने उभारतां येण्यांत त्यांची सोय व हित आहे. म्हणून व्याजाचे दर चढू न देण्याचे प्रयत्न राज्यकर्ते करणार, यांत संशय नाही. इकडे मध्यवर्ती बँकांनी सोन्याचा संग्रह वाढवण्याची सटपट चालविलीच आहे. गेल्या बारा महिन्यांत एकट्या बँक ऑफ इंग्लंडने आपला सुवर्णसंचय सुमारे ७० कोटी रुपयांनी वाढवलेला आहे. हा आकडा पौंडाच्या जुन्या किंमतीस धरून आहे; स्वस्त किंवा नरम झालेल्या पौंडाच्या किंमतीने हिशेब केल्यास ही रकम १३० पौंड होईल. नव्या व उतरलेल्या हुंडणावळीच्या दराने मध्यवर्ती बँकांचे सुवर्णसंग्रह किंमतीने वाढले आहेत. चलनाचा फाजील विस्तार झाल्यास रोखे व मंडळ्यांचे भाग यांच्या किंमती भडकण्याची भीति असल्याने या प्रकारच्या प्रवृत्तीस आळा घालण्याचा प्रसंग येण्यासारखा आहे. फ्रान्स, इंग्लंड व अमेरिका ह्या देशांतील राज्यकर्ते आर्थिक परिस्थितीचे निरीक्षण काळजीपूर्वक व सूक्ष्म दृष्टीने करीत असून आपल्या हुंडणावळीसंबंधाच्या धोरणाचा व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांवर प्रतिकूल परिणाम होऊ न देण्याची खबरदारी घेत आहेत. उतरलेल्या हुंडणावळीच्या दराचा अंतर्गत व जागतिक परिस्थितीशी समाधानकारक मेळ बसण्यास कांहीं काळ लोटणे जरूर आहे. भिन्न भिन्न धंद्यांतले लोक हा जम कसा बसतो, हे पहात आहेत. अपेक्षेप्रमाणे जागतिक मंदीस आळा बसण्याची प्रवृत्ती बळावेल तर ती गोष्ट सर्व राष्ट्रांच्या हिताचीच होईल, पण व्याजाचे दर व रोख्यांचे बाजारभाव ह्यांच्या सध्याच्या प्रवृत्तीत महत्त्वाचे बदल होतील असा आज रंग दिसत नाही. वास्तविक पहातां, जागतिक राज-कीय व आर्थिक परिस्थिति अजून अनिश्चितच आहे. स्पेन-मधल्या अंतस्थ युद्धाच्या ज्वाळा विश्वल्यानाहीत तोंवर ही अनि-श्चितता दूर होणे कठिण आहे. मुंबईच्या बाजारांत कर्जरोख्यांस व कित्येक कंपन्यांच्या भागांस तात्पुरती विशेष तेजी आली आहे, परंतु ती वाढण्याचे किंवा फार वेळ टिकण्याचे कारण नाही. ह्या बाबतींतली अलीकडची बाजारभावांची स्थिति कांहीं काळपर्यंत अमलांत राहिल असे वाटते. व्याजाचे दर पुनः चढणे आणि रोखे व कंपन्यांचे भाग ह्यांच्या किंमतीत उतार होणे कित्येक महिने संभवनीय दिसत नाही.

पूर्वीच्या व आजच्या ग्रंथकारांमध्ये अंतर

“ पूर्वीचे ग्रंथकार मरून गेले; पण त्यांचे ग्रंथ आज जिवंत आहेत. आजच्या लेखकांचे ग्रंथ मृत झाले आहेत आणि ते स्वतः कसावसा जीव धरून राहिले आहेत. ”

विमा-प्रचारक व विमा-मंडळ्या

विमा उतरण्यास विलंब करू नका

विमा एजंटस प्रथम आपल्या गिऱ्हाइकाचें मन वळवून त्यास विम्याचें महत्त्व पटवून द्यावें लागतें व त्याच्या परिस्थितीस जुळेल अशी पॉलिसी सुचवावी लागते. साधारणपणें खालील तीन प्रकारच्या पॉलिसींतून निवड करण्यांत येते.

- (१) हयातीमधील अल्प मुदतीचा (उ. १५ वर्षे) विमा, पैसे गुंतवून व्याज मिळविण्यासाठी.
- (२) हयातीतील लांब मुदतीचा विमा, द्रव्यसंचय करून म्हातारपणाच्या तरतुदीसाठी.
- (३) हयातीनंतर रकम देणारा विमा, मुलाबाळांच्या तरतुदीसाठी.

विमा-उतरण्याचें ठरल्यानंतर कंपनीची निवड करण्याचा प्रश्न उद्भवतो. नवीन मिळविलेल्या कामाचे किंवा कंपनीच्या फंडांतील रकमांचे आकडे ह्यांकडेच केवळ विमेदारानें न पहातां कंपनीच्या व्यवस्थेकडे जास्त लक्ष पुरवणें जरूर आहे. उदाहरणार्थ, गृहीत धरलेल्या दरापेक्षा किती जास्त दरानें व्याज पडलें किंवा खर्चासाठी तरतूद म्हणून, होणाऱ्या खर्चापेक्षा किती ज्यास्त रकम बाजूस काढून ठेवण्यांत आली आहे, हे प्रश्न कंपनीच्या फंडाच्या आकड्यापेक्षां कित्येक वेळां ज्यास्त महत्त्वाचे असतात.

विमा उतरण्याचें ठरवून व पॉलिसी निश्चित करून कंपनीची निवड झाल्यानंतर सुद्धा कित्येक विमेदार पहिला हप्ता भरण्याचें लांबणीवर टाकतात. स्वतःस पॉलिसीच्या करारानें बांधून घेण्याचें पुढें टकलण्याची त्यांची इच्छा असते व कांहीं प्रसंगीं खरोखरच विशिष्ट वैयक्तिक कारणांमुळे असें होणें अपरिहार्य होतें. विमा एजंटची ही खरी कसोटीची वेळ असते. भावी विमेदाराचा आजारीपणा अगर एकादा अपघात आपला सवदा पुरा होण्याच्या मार्गांत अडथळा उत्पन्न करणार नाही कशावरून? अशा शंकेस जागा असते. कित्येक अशा गोष्टी घडतात की ज्यांमुळे विमेदाराची विम्यासंबंधीची पात्रता कमी होते, परंतु ह्याची खुद्द त्यास जाणीव नसते. विमेदाराच्या एकाद्या जवळच्या नातेवाइकास क्षय झाला अगर वेड लागलें, तर कंपनी जादा हप्ते बसवील; परंतु त्यानें आपला विमा आधींच उतरलेला असला तर मागाहून कंपनीस त्यासंबंधांत कांहींच करतां येणार नाही. वरील उदाहरणावरून विमा उतरण्यास विलंब न ठावण्याचें महत्त्व ध्यानांत घेईल.

खाली दिलेल्या एका प्रत्यक्ष घडलेल्या गोष्टीवरून विमा उतरण्यास विलंब न करण्याचें महत्त्व ताबडतोब लक्षांत घेईल:— एका मनुष्यानें विमा उतरण्याचें ठरविलें, त्याची वैयक्तिक तपासणी झाली व मामुली दरानें त्याचा विमा स्वीकारण्यांत आला. तथापि, त्यानें पहिला हप्ता वेळेवर भरला नाही. इतक्यांत, त्याच्या एका नातेवाइकाचा क्षयानें अंत झाला. कौटुंबिक इतिहासांतील ही गोष्ट कंपनीस कळविणें जरूर झालें. कंपनीनें आपलें पहिलें स्वीकारपत्र रद्द करून जास्त दरानें हप्ते बसविले. विमा एजंट विमेदारास विमा लवकर पुरा करण्याची आवश्यकता समजावून सांगून त्याचेकडून पहिला हप्ता लवकर वसूल करू शकला असता, तर विमेदारावर जादा खर्च अशा रीतीनें पडला नसता.

विमामंडळ्यांस सल्ला

“मजबूतीपेक्षां कामाच्या आकाराकडे अधिक लक्ष दिलें जातें ह्यांत शंका नाही. नवीन काम मिळवण्याचे बाबतींत अल्पवयी विमा मंडळ्यांचे हातून घिसाडघाई होते, व तिचे दुष्परिणाम ध्यानांत घेतले जात नाहीत हें चांगलें नाही. चालकांच्या टोचणीमुळे विमा एजंट कामाच्या गुणांकडे कानाडोळा करतात आणि कंपनीच्या प्रगतीस व स्थैर्यास ज्यांचें सहाय्य होणें शक्य नाही असे विमा-अर्ज वर पाठवतात. अल्पवयी मंडळ्यांच्या बाबतींत असल्या अर्जांचे योगानें खर्चाचें प्रमाण वाढत असल्यानें त्यांपासून धोका असतो. पांच-दहा लाखांचें नवान काम मिळवण्यापेक्षां खर्चाचें प्रमाण बेतांत राखण्याचें महत्त्व ज्यास्त आहे. ह्या संबंधांत विमा-मंडळ्यांच्या धोरणांत योग्य सुधारणा होणे अगत्याचें आहे. नव्या मंडळ्यांच्या कामाचे परिमाण मर्यादित असणें अगदीं स्वाभाविक आहे. तथापि, काटकसर, कामाची निवड करण्यांत दक्षता, इत्यादि गुणांत त्यांनीं जुन्या मंडळ्यांस हार जातं कामा नये..... सुव्यवस्थेच्या आद्य तत्वांकडे जुन्या मंडळ्यांचेहि दुर्लक्ष होतें, पण हा प्रकार नव्या मंडळ्यांत विशेष आढळतो. जुन्या मंडळ्यांस आपली इश्रत संभाळावयाची असल्यानें कामाच्या आकारावर त्यांचा भर असतो. नव्या मंडळ्यांस इश्रतीची अडचण नसल्यामुळे त्यांनीं आकारापेक्षां स्थैर्य व मजबूत ह्यांचेकडे अगत्यानें लक्ष पुरवावें. नवीन मंडळ्यांमधून चांगल्या मजबूत संस्था उदयास याव्या अशी आमची सदिच्छा आहे.”—इंडियन फिनेन्स.

गवालहेरच्या महाराजांचें राज्यारोहण : प्रजेसाठी उदार योजना

श्रीमंत जिवाजी महाराज शिंदे ह्यांच्या राज्यारोहणाचा समारंभ ता. २ रोजी मोठ्या थाटानें झाला. त्या वेळीं महाराजांनीं रयतेसाठी खालील देणग्या जाहीर केल्या:—

- (१) शेतकऱ्यांस ६० लक्ष रुपयांची सूट.
- (२) चांगले बैल, बीं, इत्यादि खरेदी करण्याप्रित्यर्थ शेतकऱ्यांसाठी २५ लक्ष रुपयांची तरतूद.
- (३) ग्रामसुधारणेचें कार्य व्यवस्थित रीतीनें अखंड चालू राहवें, ह्याकरितां १ कोटी रुपयांची देणगी.
- (४) संस्थानांतील जहागिरदार, इनामदार, इत्यादींस तनख्यामध्ये सूट, व्याजाची माफी, विशेष कठिण अवस्थेत असलेल्यांच्या प्रश्नाची चौकशी करण्याकरितां कमिशनची नेमणूक, इत्यादि.
- (५) संस्थानांतील प्रमुख शहरांसाठी पाणी पुरवठा, व ड्रेनेज ह्यांसंबंधी योजना.

पाहिजे : पुणें सेवासदन सोसायटीचे पुणें येथील ह्यांचे ट्रेनिंग कॉलेजकरितां लेडी सुपरिटेण्डेंट पाहिजे आहे. करिता मराठी मातृभाषा असलेल्या व बी. ए. बी. टी. पास असलेल्या लायक व अनुभवी स्त्री—उमेदवारांना बी. टी. डिग्री मिळविण्याचें वर्ष, कामाचा अनुभव, वय व लायकी—पत्रांच्या नकला ह्यांसह अर्ज खाली सही करणार यांचेकडे ता. १५/११/३६ पर्यंत पाठवावे. दरमहा वेतन मासिक पगार रु. ६० व जागेचा भत्ता रु. १० मिळून एकूण रु. ७० मिळेल. निवडलेल्या उमेदवारास आपल्या खर्चांनि समक्ष भेटीस यावें लागेल. नेमणूक शक्यतोवर ता. १ डिसेंबर १९३६ पासून होईल. विशेष माहिती समक्ष अगर पत्रद्वारे मिळेल.

मं. बां. गरूड, ऑ. जनरल सेक्रेटरी,
पुणें सेवासदन सोसायटी, पुणें.

स्फुट विचार

व्यापारी करारांचे घोडे कोठे अडले ?

ग्रेट ब्रिटन आणि जपान ह्या राष्ट्रांशी हिंदुस्थानच्या व्यापारी-संबंधी व्हावयाच्या कराराच्या वाटाघाटीस प्रारंभ होऊन बराच काळ लोटला आहे, तरी चर्चेची प्रगति कितीशी झाली आहे, हे स्पष्ट कळण्यास साधन नाही. ओटावा करार रद्द होऊन ग्रेट ब्रिटनशी स्वतंत्र कराराबाबत चर्चा व्हावी असे ठरून त्यासंबंधांत बोलण्याचा उपक्रम झाला असल्याचे कांहीं दिवसांपूर्वी प्रसिद्ध झाले होते. नवीन करार होईतोपर्यंत ओटावा कराराचीच अंमल-बजावणी चालावी आणि हिंदुस्थान व ग्रेटब्रिटन ह्यांची नवीन कराराविषयी एकवाक्यता न झाल्यास परस्परांच्या संमतीशिवाय चालू व्यवस्थेत बदल केला जाऊं नये असे ठरले असल्याची बातमी नुकतीच वृत्तपत्रांत आली आहे. ओटावा कराराची आयु-र्मर्यादा बिनमुदत वाढवण्यांत आली आहे, असाच ह्या बातमीचा अर्थ होतो. तरी, प्रस्तुत कराराचे संबंधांत चर्चेची प्रगति कोठवर झाली आहे आणि तिच्या मार्गांत अडचण आली असल्यास तिचे स्वरूप काय आहे हे सरकारने लोकांच्या माहितीसाठी स्पष्ट रीतीने जाहीर करणे आवश्यक आहे. हिंद-जपान व्यापारी कराराच्या वाटाघाटीचे घोडेहि अडून पडले आहे असे दिसते. जपानचे प्रतिनिधि, मि. योनेझावा, हे कलकत्त्यास गेले असल्याने दिल्ली येथे चाललेल्या चर्चेत खंड पडला आहे व ते परत आल्यानंतर बोलणी पुन्हा चालू होतील ह्या गूढवेष्टित बातमीने 'टाइम्स ऑफ इंडिया'सारख्या पत्रासहि आश्चर्यचकित केले आहे. हिंद-जपान कराराची मुदत संपल्याने त्याच्या शर्ती ह्यापुढे, नवा करार होई-पर्यंत, बंधनकारक रहाणार नाहीत ही बातमीसुद्धा टोकिओहून आली आणि हिंदुस्थान सरकारने त्याविषयी कांहींच खुलासा केला नाही, ह्याचेहि त्या पत्रास नवल वाटत आहे. प्रस्तुत घोडे कोठे पेंड खात आहे याची माहिती सरकारने प्रसिद्ध करावी अशी त्याची सूचना आहे. आर्थिक प्रश्नांचे संबंधाने हिंदी जनतेस आपण जबाबदार आहो असे सरकारास वाटत असते तर त्यांनी लोकमताची काळजी वाहिली असती. अशा जबाबदारीची जेथे जाणीव नाही तेथे त्यांनी हा त्रास कां घ्यावा ?

हिंदी लाखाचा धंदा

लाखाचा धंदा हिंदुस्थानांत प्राचीन असा असून त्या मालास जग-मध्ये चांगली मागणीहि आहे. झाडांवर बसणाऱ्या विशिष्ट जातींच्या किट्यांपासून उत्पन्न होणाऱ्या ह्या पदार्थाचा अनेक धंधांत उप-योग केला जातो. ग्रॅमोफोनच्या तबकड्या, वार्निश, नाना प्रकारचीं सेळणी, ह्यांत तो पदार्थ वापरणे फारच सोयीचे असल्याने त्यास परदेशांत पुष्कळ मागणी आहे. हिंदुस्थानांतील विशिष्ट जंगलां-मधील लाख गोळा होऊन तिच्यापासून बाजारांत विक्रीस लायक असे पदार्थ बनवले जाईपर्यंत ज्या उलाढाली होतात त्या काटक-सरने व कार्यक्षम रीतीने होण्यावर ह्या धंध्याची प्रगति व किफायतशीरपणा अवलंबून रहाणे सहाजिक आहे. सदरहू व्यवहार सुदृढस्थित व्हावे म्हणून बरिच वर्षे संघटित यत्न चालू आहेत. लाखाच्या विक्रीवर अल्पशी पट्टी बसविण्यांत आली असून तिच्या उत्पन्नांतून ह्या प्रयत्नांचा खर्च चालत असतो. मध्यवर्ती कायदेमंडळाने सदरहू पट्टीबाबतचा कायदा डुरुस्त करून तिचा आकार नुकताच वाढवला आहे. पट्टीचे वार्षिक उत्पन्न

आतां सुमारे अडीच लक्ष रुपये होऊन शास्त्रीय शोध आणि उत्पादन व विक्री ह्यांबद्दलची व्यवस्था ह्यांप्रीत्यर्थ ज्यास्त पैसा खर्चणे शक्य होईल. इतर पदार्थांप्रमाणे निसर्गजन्य लाखास कृत्रिम लाखाची स्पर्धा भोवू लागली असून हिंदी धंदा ह्या चढा-ओढीत जगावयाचा असेल तर त्याच्या सुधारणेबाबत जारीची व पद्धतशीर खटपट होणे आवश्यक आहे. लाखेवरील पट्टीचा कारभार पहाण्यासाठी प्रातिनिधिक स्वरूपाची एक धंदेवाल्यांची कमिटी आहे तिने ह्या प्रश्नाकडे लक्ष पुरविले पाहिजे. लाखा-बाबतच्या शास्त्रीय शोधांप्रीत्यर्थ आजपर्यंत चौबीस लक्ष रुपये खर्च झाले आहेत. पण नुसत्या शोधानी कार्यभाग होत नाही. चांगल्या जातीचे निर्भेळ पदार्थ लाखापासून उत्पन्न होऊन त्यांची विक्री सुधारलेल्या पद्धतीने होणे अगत्याचे आहे. मालांत भेसळ कोठे व कशी हेते, व्यापारांत निष्कारण खर्च कसा होतो, लाख गोळा करणारांस योग्य मेहनताना मिळतो किंवा नाही आणि मध्यस्थ दलांांची कारवाई मर्यादित करता येईल की नाही, इत्यादि बाबींचा व्यावहारिक रीतीने विचार झाला पाहिजे.

आंतरराष्ट्रीय साखर-समिती व हिंदुस्थान

साखरेचे उत्पादन, विक्री व बाजारभाव ह्यांचे संबंधांत अनिष्ट स्पर्धा होऊं नये आणि व्यवहार एकमार्गी चालावे म्हणून कांहीं वर्षे एक आंतरराष्ट्रीय योजना अमलांत होती. तिची मुदत संप-ल्यावर तिला सामील असलेल्या जाव्हा व्यतिरिक्त राष्ट्रांच्या प्रतिनिधींची एक शर्करा-समिती दोन वर्षांमागे स्थापन करण्यांत आली. पुन्हा एकदां जागतिक स्वरूपाचा आंतरराष्ट्रीय करार करून साखरेच्या धंध्याची घडी बसवावी हा तिचा उद्देश आहे. ह्या प्रकारची व्यवस्था होण्याची आवश्यकता ग्रेट ब्रिटनने मागे प्रदर्शित केली असल्याने त्या राष्ट्राकडूनच कांहीं विधायक कार्य होऊं शकेल अशी अपेक्षा आहे. साखर समितीची मुदत पुढील सालच्या ऑगस्ट महिन्यापर्यंत आहे. जाव्हाशी वाटाघाटी अलीकडे झाल्या आहेत, त्यांवरून आंतरराष्ट्रीय करार नव्याने करण्यास त्या देशाची हरकत नाही असे दिसते. व्हावयाच्या योजनेची व्यवस्था सयुक्तिक असावी एवढीच शर्त जाव्हाने घातली आहे. ही तयारी झाल्यानंतर आतां ग्रेट ब्रिटनच्या मागे लागून पुढे पाउल टाकण्यास ब्रिटिश सरकारचे मन वळवणे ही कामगिरी साखर समितीस करावयाची आहे. त्या कामाच्या सोयीसाठी कमिटीने आतां लंडन येथे आपली एक कचेरी चालू करण्याचे ठरविले आहे. सुद्ध ग्रेटब्रिटनमध्ये बीटाची साखर तयार होते आणि त्या धंध्याच्या संरक्षणार्थ तेथील सरकारने आजपर्यंत पन्नास कोटी रुपयांचे सहाय केले आहे. तेव्हां, साखरेचे उत्पादन व व्यापार ह्यांच्या जागतिक व्यवस्थेसंबंधाने ब्रिटिश सरकारास काळजीपूर्वक विचार करून आपल्या स्वदेशी धंध्याच्या हिताची जोपासना करावी लागेल. साखरेच्या उत्पादनांत हिंदुस्थान देशाने आतां चांगली मजल मारली असल्याने आमच्या ह्या स्वदेशी धंध्याच्या संरक्षणाचा प्रश्न येथील जनतेच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचा आहे आणि लंडनमध्ये होणाऱ्या वाटाघाटींत ह्या गोष्टीस प्राधान्य दिले जाणे अगत्याचे आहे. हिंदुस्थान सर-काराने जागरूक राहून हिंदी साखरेच्या धंध्याची बाजू ब्रिटिश सरकारापुढे मांडली पाहिजे. कोणताहि आंतरराष्ट्रीय करार किंवा जागतिक व्यवस्था निश्चित होण्यापूर्वी हिंदी उसाचे पीक कर-णारा शेतकरीवर्ग आणि साखरेचे कारखानदार ह्यांचा अभिप्राय घेतला जाणे आवश्यक आहे, एवढेच नव्हे तर हिंदी साखरेच्या धंध्याचे परकीय स्पर्धेपासून योग्य संरक्षण होईल अशी पूर्ण खबरदारी घेतली जाणे अगत्याचे आहे.

धरणे व कालवे आणि वाढती लोकसंख्या

हिंदुस्थानांत वारंवार अवर्षण होतें, दुष्काळ पडतात आणि शेतकरी वर्गाची हलाखीची स्थिति होऊन कर्जवाजारीपणा वाढतो, ह्यास उपाय म्हणून धरणे व कालवे ह्यांचा विस्तार करण्याचें अगत्य लॉर्ड कझन ह्या व्हाइसरॉयांस भासलें आणि त्यांनीं ह्या कामीं धडाडीचें धोरण अमलांत आणण्याचें ठरवलें. त्यास अनुसरून गेल्या पन्नास वर्षांत निरनिराळ्या भागांत आणि विशेषकरून पंजाब, सिंध, मुंबई व संयुक्तप्रांत ह्या प्रांतांत कालव्यांची प्रगति मोठ्या प्रमाणावर झाली आहे. कालव्याचें पाणी निश्चितपणें मिळण्याची सोय झाल्यानें पावसाच्या लहरीवर शेतकऱ्यांस अवलंबून राहवें लागत नाहीं आणि धान्य व इतर शेतीचा माल ह्यांचें उत्पादन वाढण्यास सहाय होतें. कालव्यांचें पाणी घेतल्यापासून होणारा शेतकऱ्यांचा फायदा व त्यांस त्यासाठीं भरावी लागणारी पट्टी, सरकारनें कालव्यांच्या व बंधाऱ्यांच्या कामांत घातलेलें भांडवल व त्यांपासून येणारें उत्पन्न, कालव्यांच्या मुबलक पाण्याचा शेतीसाठीं उपयोग करण्यांत आल्यानें जमिनीवर होणारा दुष्परिणाम व ती निकामी होण्याची भीति इत्यादि महत्त्वाचे प्रश्न ह्यासंबंधांत उद्भवतात आणि त्यांचा काळजीपूर्वक विचार होणें आवश्यक असतें. धरणे व कालवे ह्यांच्या बाबतींत एंजिनिअरिंगच्या दृष्टीनें शास्त्रीय स्वरूपाच्या अनेक भानगडीचें संशोधन व चर्चा होणें उपयुक्त असून त्यासाठीं हिंदुस्थानांत एक मध्यवर्ती बोर्ड स्थापन झालेलें आहे. त्याची सातवी वार्षिक सभा दिव्ही येथें नुकतीच भरली होती आणि तिच्यामध्ये लॉर्ड लिन्थगो ह्यांनीं प्रास्ताविक भाषण केलें. ह्या भाषणांत त्यांनीं अनेक महत्त्वाच्या प्रश्नांचा उल्लेख करून कालव्यांच्या संबंधांत तज्ज्ञ एंजिनिअरांच्या कामगिरीची किती उपयुक्तता आहे त्याचें विवेचन केलें. त्यांच्या भाषणांत आलेल्या मुद्यांचा विचार स्वतंत्र रीतीनें करणें जरूर आहे. येथें एवढेंच नमूद करतो कीं, आजपर्यंत हिंदुस्थानांत कालव्यांच्या कामांवर १५० कोटी रुपये खर्च झाले असून त्यांच्या सहाय्यानें प्रतिवर्षी १०० कोटी रुपये किंमतीचीं पिकें निघतात. हिंदुस्थानची लोकसंख्या दरवर्षी ४० लक्ष ह्या वेगानें झपाट्यानें वाढत असून १९४१ सालीं तिचा अंकडा ४० कोटींवर जाऊन थडकेल असा अंदाज आहे, नव्हे भीति आहे. कारण, ह्या वाढत्या लोकसंख्येस लागणारा अन्नाचा पुरवठा देशाच्या जमिनींतून कसा वाढावा हा बिकट प्रश्न उग्र स्वरूपांत पुढें उभा राहिला आहे. दारिद्र्य व उपासमार ह्यांपासून जनतेचें रक्षण कसें होईल, ह्याची काळजी वाटावयास लावणारा हा वरील अंदाज असून शेतीची सुधारणा व कालव्यांचा विस्तार ह्यांच्या सहाय्यानें कांहीं संरक्षक उपाय निघेल कीं नाहीं ह्याचा विचार अवश्य झाला पाहिजे.

गव्हाचे पोहे

स्वतःच्या कल्पनेनें बनवलेल्या यंत्रांच्या सहाय्यानें श्री. सहस्रबुद्धे ह्यांनीं आपल्या कारखान्यांत तयार केलेल्या गव्हाच्या पोह्यांची जाहिरात आजच्या अंकांत दुसऱ्या एका पानावर छापली आहे, तिकडे आम्हीं वाचकांचें लक्ष वेधूं इच्छितों. कित्येक माहिने प्रयोग करून त्यांनीं दुधांत सहज विघटणारें व पौष्टिक असें हें सात्त्विक अन्न तयार केलें असून त्याच्या शक्तिवर्धक व उत्साहजनक गुणाविषयीं नापाकिन भिषगवरांनीं खात्री करून घेतली आहे. त्याच तऱ्हेच्या विलायती मालाच्या तोडेंच हे गव्हाचे पोहे झाले

असून त्यापेक्षां स्वस्त आहेत. आजारी व अशक्त माणसांस तर ते विशेष उपयोगी पडतीलच, परंतु चांगल्या प्रकृतीच्या लोकांनीं त्यांचें दररोजचें पेय करून घेण्याच्या लायकीचा हा पदार्थ आहे. श्री. सहस्रबुद्धे ह्यांनीं हा नवीन स्वदेशी धंदा मोठ्या मेहनतीनें व चिकाटीनें निर्माण केला आहे, ह्याबद्दल त्यांचें अभिनंदन करणें आवश्यक आहे. वैयकीय तज्ञांनींच केवळ त्यांच्या पोह्यांची प्रशंसा केली आहे असें नव्हे, तर तो माल वापरून समाधान वाटलेल्या अनेक ग्राहकांनींही त्याची स्तुती केली आहे. श्री. सहस्रबुद्धे ह्यांच्या कल्पकतेचें व धडाडीचें योग्य चीज जनतेकडून होईल अशी आम्हांस आशा आहे.

देशी चित्रपट दाखविण्याची सिनेमागृहांवर सक्ती ?

अमेरिकेंतील सुप्रसिद्ध मेट्रो गोलडविन मेयर कंपनी मुंबई शहरामध्ये स्वतःचें एक सिनेमागृह बांधित असून, त्याचें काम अत्यंत मोठ्या व भव्य प्रमाणावर चालू आहे. केवळ हिंदुस्थानांतच नव्हे, तर पृथ्वीच्या सबंद पूर्व भागांतही एवढें प्रचंड थिएटर दुसरें नाहीं. मुंबई शहराच्या वांटणीस हें अभिमानास्पद सिनेमागृह येत असलें तरी हिंदी मालकीच्या चालू सिनेमागृहांशीं त्याची परिणामकारक स्पर्धा होईल ह्यांत शंका नाहीं. धोबी तलावासारख्या मध्यवर्तीच्या क्षेत्रांत हें सिनेमागृह अगदीं आधुनिक पद्धतीनें बांधलें जाणार आणि त्यांत इतरत्र उपलब्ध नसलेल्या सोयी लोकांस मिळणार. ह्या रीतीनें हिंदी बोलपटांच्या धंदेवाल्यावर चढाई होणार असल्यानें मेट्रो कंपनीस थिएटर बांधण्यास परवानगी देण्यांत येऊं नये, अशा अर्थाची विनंति सर फिरोज सेठना ह्यांच्या नेतृत्वाखालीं एका शिष्टमंडळानें हिंदुस्थान सरकारच्या उद्योग-मंत्र्यांस केली होती, परंतु तिचा उपयोग झाला नाहीं. नवीन थिएटरामुळे परदेशी चित्रपटांचाच बोलबाला होईल, म्हणून निदान सर्व थिएटरांस कांहीं विशिष्ट प्रमाणांत हिंदी चित्रपट दाखविण्याची कायद्यानें सक्ती व्हावी, अशी सूचना आतां करण्यांत येत आहे. ग्रेटब्रिटनमध्ये तेथील फिल्म कंपन्यांस सहाय करणारा ह्या प्रकारचा कायदा अंमलांत आहे, त्याचें हिंदुस्थानांत अनुकरण करण्यांत यावें, असें हिंदी सिनेमा धंद्यामधील कांहीं जणांचें मत आहे. ह्या उलट, परदेशी चित्रपटांची व थिएटरांची स्पर्धा हिंदी सिनेमा धंद्यास जागें करण्यास कारणीभूत होऊन त्याच्या वाढीस पोषकच होईल, असेंही मत व्यक्त करण्यांत येत आहे. तथापि, तूर्त तरी चर्चेच्या पलीकडे हा प्रश्न जाईल, असें दिसत नाहीं.

सैनिकाचा पेशा लोकप्रिय करण्याचे प्रयत्न

युद्ध उपस्थित झाल्यास आपण तयार असावें, ह्याकरितां प्रत्येक राष्ट्र जरीनें प्रयत्न करीत आहे. ग्रेटब्रिटननें ह्या बाबतींत जरा उशीरा सुरवात केली असली, तरी तेथेहि प्रचार व शिक्षणकार्य जोमानें चालू आहे. सैनिकाचा पेशा स्वीकारणाऱ्या उमेदवारांचा तुटवडा भासू नये, ह्याकरितां तो पेशा लोकप्रिय कसा करतो येईल, ह्यासंबंधीं ब्रिटिश सरकार प्रयोग करीत आहे व सर्वस्वी पात्र व लायक उमेदवारांचे अभावीं अपूर्णपात्र उमेदवारांस जादा शिक्षण देऊन व त्यांचे खाण्यापिण्याकडे विशेष लक्ष देऊन लढाईची पूर्वतयारी करण्यांत येत आहे. ही शारीरिक शिक्षणाची योजना यशस्वी झाल्यास सबंद देशभर तिचा प्रसार करण्यांत येईल. सैनिकाचा पेशासंबंधीं तरुण लोकांत आवड निर्माण व्हावी, अशीहि खटपट केली जात आहे व उमेदवारांस सर्वतोपरी प्रोत्साहन देण्याचें सरकारचें धोरण आहे. त्यांच्या करमणुकीची विशेष व्यवस्था करून त्यांस लोणी, दूध व फळे हीं ज्यास्त प्रमाणांत पुरविण्यांत येत आहेत. सैन्यांत तरुणांनीं आपण होऊन यावें, असें वातावरण उत्पन्न करण्याचा हा प्रयत्न आहे.

जगांतल्या आर्थिक व सामाजिक घडामोडी (३)

रशियातील नव्या सृष्टीचा प्रयोग

बोल्शेव्हिकांनी रशियामध्ये समाजाची जुनी रचना मोडून टाकून तिच्या ठिकाणी आत्यंतिक समाजसत्तावादाच्या ध्येयानुसार सर्वस्वी नवीन घटना प्रस्थापित केल्यापासून ह्या उलथापालथीकडे व नवनिर्मितीकडे अखिल जगाचे डोळे लागून राहिले आहेत. रशियांत झालेल्या घडामोडींची प्रसिद्ध झालेली माहिती वाचून किंवा तेथील परिस्थितीचे प्रत्यक्ष निरीक्षण करून लोकांनी बनवलेल्या मतांमध्ये मात्र विलक्षण विविधता आहे. जगांतले बहुसंख्याक मत जर पाहिले तर ते बोल्शेव्हिकांच्या कृतीस सर्वथा प्रतिकूल आहे ह्यांत संशय नाही. रशियन समाजकुटुंबवाद (कम्युनिझम) अनिष्ट व त्याज्य आहे एवढेच नव्हे तर तो विधारी स्वरूपाचा असल्याने त्यास यत्किंचितहि थारा न देतां सर्वांनी त्याचा प्रसार होण्याची शक्यता नष्ट करण्याचा निश्चयात्मक व सामुदायिक प्रयत्न करणे अगत्याचे आहे, हे मत जगांत पसरलेले आढळते. जर्मनी व इटली ह्या देशांत हा यत्न पद्धतशीर रीतीने झाला असून तेथील फॅसिझमची घटना बोल्शेव्हिजमच्या शत्रुत्वावरच मुख्यत्वे करून आधारलेली आहे. हीच विरोधाची वृत्ति कमी-अधिक प्रमाणांत इतर देशांतहि दिसून येते आणि बोल्शेव्हिक मतांचा व घटनेचा प्रचार होऊं न देण्याचा बंदोबस्त राष्ट्रीय सरकारांनी जगांत चोर्होकडे केलेला आढळतो. ह्याचे कारण हजारों वर्षे प्रचलित असलेल्या व जगभर सर्वास आदरणीय वाटणाऱ्या कल्पनांवर बोल्शेव्हिकांनी वरवंटा फिरविला आहे, हे होय.

बोल्शेव्हिकांच्या तत्त्वज्ञानांत धर्म नाही, देव नाही, कुटुंब-व्यवस्था नाही, राजगी वैयक्तिक मालकीची संपत्ति नाही आणि प्रातिनिधिक स्वरूपाची व लोकशाही स्वरूपाची राज्य-व्यवस्था नाही. म्हणजे, ज्या कल्पना व संस्था सकल जग पूज्य, वंध, आवश्यक व मानवी समाजाचा आधार असे समजत आले आहे, त्या सर्वांचे बोल्शेव्हिकांस वावडे आहे, आणि रशियांत त्यांनी त्या उघडून लावल्या आहेत. बोल्शेव्हिकांनी संघटित पक्ष निर्माण करून रशियांत जबरदस्तीने व्यक्ती व संस्था ह्यांची जिंदगी व स्वातंत्र्य हीं नष्ट केली आहेत आणि आपली राजकीय सत्ता प्रस्थापित केली आहे. बोल्शेव्हिझमच्या प्रसाराबरोबर स्वतःची संपत्ति, संस्कृति व स्वतंत्रता ह्यांचा नाश हीं ठेवलेली आहेत, ह्या रशियांत घडलेल्या क्रांतीवरून निघणाऱ्या निष्कर्षांनी इतर देशांतील जनता सावध झाली आहे आणि आत्यंतिक समाजसत्तावादाच्या प्रसाराचा प्रतिकार करण्यास सज्ज झाली आहे. समाजकुटुंबवाद्यांचे रशियांत फलद्रूप झालेले तत्त्वज्ञान जुनेच आहे आणि त्याचे व त्यावर आधारलेल्या योजनांचे विवेचन त्याच्या प्रणेत्यांच्या ग्रंथांत केलेले आहे. त्यांत अंतर्भूत झालेले ध्येय, तत्त्व व सिद्धांत ह्यांस क्रांतिमूलक प्रयत्नांनी रशियांत बोल्शेव्हिकांनी अल्प काळांत मूर्त स्वरूप दिले आहे, हा त्यांचा विशेष आहे. राजगी मालकीच्या मोठमोठ्या कारखान्यांवर आधारलेल्या "भांडवलशाही"च्या पोटांत तिच्या स्वतःच्या नाशाची बीजे असून तिची उत्क्रांति क्रांतीच्या स्वरूपांत व समाजसत्तात्मक आर्थिक घटनेत आपोआप होते, हा समाजसत्तावाद्यांचा सिद्धांत खरा ठरण्यास मागसलेल्या रशियांतील परिस्थिति अनुकूल नव्हती. म्हणून बोल्शेव्हिकांनी उत्क्रांतीची वाट न पहातां दडपशाहीने व दांडगाईने सत्ता बळकावून क्रांति घडवून आणिली. अंतस्थ बंडाळी व युद्ध,

प्रचलित संस्था, व्यवस्था, कल्पना, रहाणी, व्यवहार ह्यांचा नाश आणि जुन्या रशियन संस्कृतीचे उच्चाटन होऊन तिच्या ठिकाणी नवीन व्यवस्थेची स्थापना ही जी उलथापालथ झाली तिच्या योगाने बोल्शेव्हिकांची तत्त्वे व कार्यपद्धति ह्यांचेसंबंधाने जगभर अत्यंत प्रतिकूल ग्रह बनून गेला आहे. तशीच पण तात्त्विक दृष्ट्या निराळ्या तऱ्हेची दडपशाही फॅसिझमच्या नावाने जर्मनी व इटली ह्या देशांत प्रस्थापित झाली आहे, ती बोल्शेव्हिझमच्या आपत्तीपासून जगाचे संरक्षण व्हावे म्हणून निर्माण करावी लागली असल्याचे मुसोलिनी व हेर हिटलर सांगत आहेत. फॅसिस्ट घटनेतहि बोल्शेव्हिक व्यवस्थेप्रमाणे दंडुकेशाही व व्यक्तिस्वातंत्र्याचा अभाव ह्यांची आपत्ति असल्याने जर्मनी, इटली व रशिया ह्या देशांच्या बाहेर ह्या दोन्ही पद्धतींसंबंधाने लोकमत साशंक व प्रतिकूल आहे. ह्या दोघांच्याहि प्रसाराच्या आघातापासून स्वतःच्या जुन्या संस्कृतीचे रक्षण करण्याची तयारी ठेवून त्या क्रांत्या प्रयोगात्मक आहेत अशा भावनेने त्यांचेकडे पहाण्याची प्रवृत्ति अनेक विचारी लोकांची असल्याचे दिसत आहे.

पुणे शहराची आर्थिक पहाणी

—:०:—

गोखले राजकारण-अर्थशास्त्र-संशोधन मंदिराने पुणे शहराच्या आर्थिक संशोधनाचे कार्य हाती घेतल्याचे आतां सर्वास विदित झाले आहेच. सर्व शहराची पाहणी करण्याचे कार्य फार मोठे जबाबदारीचे व सर्वांचे असते. सर्वांचे वावर्तीत शहर म्युनिसिपालिटिन हातभार लावण्याचे आश्वासन दिल्यामुळे, मंदिराचे काम बरेच सुकर झाले असले, तरी माहिती मिळविण्याचे कार्यांत शहरांतील कारखानदार, दुकानदार, निरनिराळ्या व्यवसायांतील इतर मंडळी व सर्वसाधारण जनता यांचे सहानुभूतीपूर्वक सहकार्य मिळाल्याशिवाय कामाची प्रगति झपाट्याने होणार नाही. यासाठी सर्वत्रांनी या संशोधन कार्यास शक्य तेवढी मदत करावी अशी आम्ही विनंति करतो. मागील दोन महिन्यांत शहरांतील कांहीं कारखानदार मंडळींचे संघ व समाज यांनी आपापल्या सभा बोलावून मंदिराकडून संशोधनाबाबतची माहिती विचारून घेतली व संस्थेस मदत करण्याविषयीचे सभेत ठराव पास करून मदतीची अभिवचने दिली. शहरांतील इतर संस्था, मंडळ्या, समाज, वगैरेंनी अशाच सभा यापुढे बोलावून संस्थेच्या संशोधकांस सभेस हजर रहाण्यास सांगितले, तर ते आनंदाने हजर राहून आपले हेतु व कार्य याविषयी त्यांस दोन शब्द सांगून, त्यांच्याशी विचारविनिमय करण्यास तयार आहेत. ज्या संस्थांनी अगर समाजांनी आजपावेतो सभा भरविल्या, त्यांची नामावली खाली दिली आहे. कोणत्याहि व्यक्तीस, संस्थेस, समाजास अगर संघास पाहणीविषयी माहिती पाहिजे असल्यास त्यांनी त्याबद्दल संस्थेकडे जरूर शोध करावा.

१ प्रेस ओनर्स असोसिएशन. २ मराठा चेंबर. ३ तांबे-पितळेच्या धंद्यांतील कामकरी समाज (कसब्यांतील). ४ पूना सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक अँड क्रेडिट सोसायटीज. ५ हार्ड वेअर मर्चंटस असोसिएशन. ६ ब्रास अँड कॉपरवेअर मर्चंटस असोसिएशन. ७ दाऊदी बोहरी समाज. ८ स्वकुळ साळी समाज. ९ सराफ असोसिएशन. १० महाराष्ट्र इन्डस्ट्रियल को-ऑपरेटिव्ह एजन्सी.

शस्त्रास्त्रांचे कारखाने खाजगी की सरकारी ?

युद्धाचे घोर परिणाम इतके परिचयाचे झाले असतांहि त्याच्या तयारीकरिता शस्त्रास्त्रांवर पाण्यासारखा पैसा ओतण्याचा प्रसंग लहान-मोठ्या राष्ट्रांवर आला आहे हे मानवी समाजाचे दुर्दैव आहे. शस्त्रास्त्रे मर्यादित करण्याचे वावर्तीत आंतरराष्ट्रीय करार घडवून आणण्याचे प्रयत्न निष्फळ झाले असून त्यांच्या वाढाचीच आवश्यकता सर्वत्र भासत आहे, ही लाजिरवाणी गोष्ट आहे. युद्धाचा निषेध व शांततेचा पुरस्कार करणारी चळवळ कित्येक देशांत चालू आहे तर मुसोलिनी व हेर हिटलर हे आपलीं राष्ट्रं युद्धास जय्यत तयार असल्याबद्दल फुशारकी मारीत आहेत. युद्धसामुग्री बनवण्याचे कारखाने खाजगी मालकीचे असल्याने त्यांचे मालक स्वतःच्या फायद्यासाठी राष्ट्रांस लढण्यास उद्युक्त करतात असा आक्षेप कित्येक वर्षे घेतला जात असून ह्या अनिष्ट प्रवृत्तीस आळा बसावा म्हणून सदरहु कारखाने व्यक्तींच्या हातांतून काढून राष्ट्रीय सरकारांनी आपल्या ताब्यांत घ्यावे अशी सूचना अनेकवार करण्यांत आली आहे. आयती तयार झालेली कार्यक्षम शस्त्रास्त्रे खाजगी कारखान्यांत विकत मिळतात किंवा कराराप्रमाणे त्यांत तयार करून मिळतात म्हणूनच केवळ कोणत्याहि देशांतले राज्यकर्ते दुसऱ्या देशांशी भांडणे उकरून काढून युद्धास प्रवृत्त होतील हे सकृत्दर्शनीं शक्य वाटत नाही. त्याचप्रमाणे, युद्धसामुग्रीच्या कारखानदारांच्या चिथावणीने राष्ट्रांमध्ये युद्धे होतील हेहि संभवनीय दिसत नाही. परंतु ही गोष्ट काल्पनिक नसून तिला प्रत्यक्ष वस्तुस्थितीचा आधार आहे, हे मि. नोल बेकर ह्यांनी सदरहु विषयावरील लिहिलेला ग्रंथ नुकताच प्रसिद्ध झाला आहे, त्यांत दिलेल्या पुराव्यावरून सिद्ध होत आहे. शस्त्रास्त्रांचे कारखानदार दुष्ट असतात, असें नसून त्यांचा धंदा नीट चालण्यास त्यांच्या मालाचा खप वाढणे आवश्यक असल्याने युद्धे किंवा युद्धाची तयारी त्यांस अभिप्रेत असणे स्वाभाविक आहे. हा शस्त्रांच्या खाजगी कारखानदारीचाच मूलग्राही दोष आहे.

जागतिक शांततेने ह्या कारखानदारांच्या पोटावर पाय घेणे अपरिहार्य असल्याकारणाने तिच्याविरुद्ध त्यांचे प्रयत्न चालणार हे ओघानेच प्राप्त होते. ह्या संबंधांत कारखानदारांचा विविध प्रकारचा प्रचार कसा चालतो आणि त्या कामी कोणते बरेबुरे उपाय योजण्यांत येतात, ह्याचे वर्णन मि. नोल बेकर ह्यांनी केले आहे. शस्त्रास्त्रांचे कारखाने खाजगी असावे का राष्ट्रीय सरकारांच्या मालकीचे असावे ह्या प्रश्नाबाबत तीव्र मतभेद असल्याने त्याची शहानिशा करण्यासाठी इंग्लंडमध्ये एक रॉयल कमिशन नेमण्यांत आले होते. त्याचा रिपोर्ट तयार झाला असून त्यांतील अभिप्राय ब्रिटिश सरकारच्या मतास अनुकूल आहे असें म्हणतात. शस्त्रास्त्रांचे कारखाने सरकारी मालकीचे असू नयेत असें कमिशनचे म्हणणे आहे आणि ब्रिटिश प्रधान मंडळासहि असेंच वाटत आहे. कमिशनच्या मते चालू पद्धतीमुळे विशेष लक्षांत घेण्यासारखे दुष्परिणाम घडलेले नाहीत आणि कारखाने सरकाराने चालवण्याच्या मार्गांत मोठ्या अडचणी आल्या वांचून रहाणार नाहीत. राजकीय दुष्परिणामांची अडचण त्यांमध्ये प्रमुख आहे. शस्त्रास्त्रांचे कारखाने राष्ट्रीय म्हणजे सरकारी मालकीचे करणे अनिष्ट असले तरी त्यांवर सरकारचे नियंत्रण रहावे आणि त्यांचा दुरुपयोग केला जाणार नाही, अशी स्वबंदारी

घेण्यांत यात्री असें मात्र कमिशनने म्हटले आहे, ते मत महत्वाचे आहे. ह्या मार्गाने जरी शस्त्रास्त्रांच्या उत्पादनावर आणि विक्रीवर समाजाचे नियंत्रण बसले तरी ते इष्टच आहे असें म्णवावयास हरकत नाही. अमेरिकेच्या सेनेटनेहि ह्या प्रश्नाचा विचार करण्याकरिता एक कमिशन नेमले आहे आणि फ्रान्समधील समाजसत्तावादी प्रधान मंडळाचा, शस्त्रास्त्रांचे उत्पादन सरकारी कारखान्यांत करण्याची पद्धति चालू करण्याचा वेत आहे. ह्या प्रकारच्या सुधारणांनी जागतिक शांततेस सहाय होईल आणि युद्धाच्या प्रवृत्तीस पायबंद बसेल तर ते जगाच्या हिताचेच आहे.

मराठी दस्तऐवजांचे कानडी जिल्ह्यांत रजिस्ट्रेशन

दस्तऐवज रजिस्टर होण्यासंबंधांतल्या नियमांत अलीकडे दुरुस्ती झाली आहे, तीमध्ये मराठी दस्तऐवज विजापूर, धारवाड, बेळगांव व कानरा ह्या कानडी जिल्ह्यांत रजिस्टर होण्याची तरतूद करण्यांत आली आहे. ह्या बाबतीत प्रतिकूल टीका झाल्याकारणाने वस्तुस्थिती काय आहे ह्याचे स्पष्टीकरण सरकारने डायरेक्टर ऑफ इन्फर्मेशनच्या मार्फत केले आहे. कानडी जिल्ह्यांत मराठी दस्तऐवज रजिस्टर करण्याचा प्रघात साठ वर्षांच्यावर अमलांत आहे. रजिस्ट्रेशनच्या कायद्याअन्वये झालेल्या नियमांत गेल्यासाठी दुरुस्ती झाली तेव्हां कर्नाटकांत रजिस्टर व्हाण्याच्या दस्तऐवजांची भाषा कोणती असावी हे नमूद करतांना मराठी भाषेचा उल्लेख करण्याचा चुकीने राहून गेला. ती चूक सरकारच्या नजरेस आल्याने चालू साली ती दुरुस्त करण्यांत आली आहे. ह्यांत नवीन धोरण स्वीकारण्याचा प्रश्न नाही. कानडी दस्तऐवज कर्नाटकच्या बाहेरील जिल्ह्यांत रजिस्ट्रेशनसाठी सहसा येत नाहीत. तथापि ते तसे आल्यास बरोबर स्थानिक भाषेत त्यांचे भाषांतर सादर केले असता त्यांचा रजिस्ट्रेशनसाठी स्वीकार करण्यांत येतो.

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या प्रतीचे सरकारमान्य

झारापकर टेलरिंग कॉलेज

माहितीपत्रक मागवा] आप्पा बळवंत चौक, पुणे २

दर] गाद्यांचा कारखाना [माफक

मशीनवर कापूस पिंजून सर्व तऱ्हेचे पिंजारी काम कोणत्याही पिंजान्यापेक्षा उत्कृष्ट होतं. एकवेळ येऊन पहा. बाहेरगावचे काम ताबडतोब करून देऊ.

प्रो. श्री. रा. साठे

पत्ता:—उद्योग मंदिर घ. नं. १००३ सदाशिव पेठचे होदासमोर, पुणे २.

“व्हीट ब्लॅसम” म्हणजे गव्हाचे पोहे

ह्या सारखे सात्त्विक आणि कसदार खाद्य दुसरे नाही. पुड्याची किंमत [माफी २ शेर] ८८ आणे. नमुन्यासाठी पावणे दोन आप्याची लिफ्टे पाठवावी.

कारखानदार :—भास्कर पांडुरंग सहस्रबुद्धे, ७५३ सदाशिव पेठ, पुणे.

स्टॉकिस्ट:—तांबे आरोग्य भुवन, मुंबई; श्री. लक्ष्मी ट्रेडिंग कंपनी, सांगली, बेळगांव, कोल्हापूर.

सहकारी चळवळ

इंदूर परस्पर सहकारी पेढी, (मर्यादित), इंदूर

हजार रु.		हजार रु.	
भाग भांडवल :	९७३	रोख शिल्लक :	५३
गंगाजळी व इतर		इमारत :	२३
रिझर्व्हज :	६१	कर्ज :	४३४३
ठेवी :	७४९३	रोखे :	१२४
१९३५-३६ चा नफा: १६३		ठेवी :	३३०

वरील बँकेची २७ वी साधारण सभा ता. ४-१०-३६ रोजी झाली. पेढीचे एकूण १४९७ सभासद आहेत. व्याजाचे दर कमी होत असतांही पेढीमधील ठेवीत सवा लाखांची वाढ झाली, हे पेढीवरील जनतेच्या विश्वासाचे शोचक आहे. अहवालाचे वर्षी धान्य, घर, जमानत, प्रॉमिसरी नोट, मुदत ठेवीची नोट, रकम, पत, इत्यादींचे तारणावर एकूण ३ लक्ष ९० हजार रुपये देण्यांत आले व ३ लक्ष ६१ हजार रुपये वसूल झाले, बाकी ४ लक्ष ३४३ हजार रुपये आहे. व्याजाच्या दरांतील सुटीचा एकूण २३९ सभासदांस १८८ रुपयांचा फायदा मिळाला. पेढीचे गंगाजळी व इतर निधी मजबूत असून त्यांत सारखी वाढ करण्याचे चालकांचे धोरण स्तुत्य आहे. वर्षअखेरीस नफ्यापैकी रकमेची गंगाजळीत भर पडली, म्हणजे तीमध्ये एकूण ६७,८०२ रुपयांचा, संचय होईल. इंदूर परस्पर सहकारी पेढी व तिचे चालक स्थानिक सहकारी चळवळीच्या प्रगतीस उत्साहाने सहाय करित आहेत, हे पेढीस भूषणावह आहे. पेढीचे कार्य पद्धतशीर चालले आहे आणि त्याबद्दल पेढीचे चालक व व्यवस्थापक अभिनंदनास पात्र आहेत. कर्जवसुलीसाठी दावे करावयाचा प्रसंग पेढीवर येणार नाही ह्याविषयी सभासदांनी खबरदारी घेतली पाहिजे आणि त्याबाबत व्यवस्थापकांशी मनःपूर्वक सहकार्य केले पाहिजे. अहवालाचे साली मुंतजीम बहादुर विनायक पांडुरंग माटे हे व्यवस्थापक मंडळाचे अध्यक्ष व प्रोफेसर वामन गोपाळ ऊर्ध्वरेषे हे उपाध्यक्ष होते.

प. खा. को. इन्स्टिट्यूटची वार्षिक साधारण सभा

ह्या इन्स्टिट्यूटची वार्षिक साधारण सभा तारीख १८-१०-३६ रोजी इन्स्टिट्यूटचे ऑ. सेक्रेटरी श्री. पुंडलिकराव माधवराव पाटील ह्यांचे अध्यक्षतेखाली झाली. जिल्ह्यांतील सोसायट्यांचे प्रतिनिधी सुमारे २०० वर हजर होते. प्रथम अध्यक्षांचे हस्ते कै. रावसाहेब लहू चिमणाजी पाटील व कै. उत्तमराव भिलाजीराव देशमुख ह्यांच्या फोटोचे अनावरण करण्यांत येऊन रिपोर्टवाचन, ताळेबंद, पुढील वर्षाकरिता श्री. दामोदर गणपत पाटील व श्री. पुंडलिकराव माधवराव पाटील ह्यांची अनुक्रमेचे अरमन व ऑ. सेक्रेटरी म्हणून सर्वानुमतें निवड करण्यांत आली व नंतर श्री. काळे, सि. इन्स्पेक्टर, श्री. कानडे, श्री. जी. टी. पाटील व श्री. आर. व्ही. शुक्ल ह्यांचीही सहकारी चळवळ व शेतकऱ्यांची सधस्थिति ह्या विषयावर समयोचित भाषणे झाली.

दुखवट्याची सभा

सर लल्लुभाई सामळदास ह्यांचे निधनाबाबत प. खानदेश जिल्ह्यांतील सहकारी बंधु-भगिनी व सर्व सहकारी संस्थांतर्फे दुखवट्याची सभा श्री. विनायक वामन गरुड बी. ए. ह्यांचे अध्यक्षतेखाली ता. १८-१०-३६ रोजी भरविण्यांत आली. सर लल्लुभाईसंबंधी

गुणवर्णनपर भाषणे होऊन दुखवट्याचा ठराव पास करण्यांत आला.

दि सातारा नामदेव को. बँक लि., सातारा

हजार रु.		हजार रु.	
भाग भांडवल :	१८३	शिल्लक :	१६३
ठेवी :	१,७४	कर्ज :	११२
चेक बिझिनेस :	२४	चेक बिझिनेस :	७२
फंडस :	९	मुंतविलेली रकम :	७
व्याज, डिव्हिडंड इ. :	२	व्याज येणे :	९
१९३५-३६ चा नफा :	४	येणे बाकी :	१०३

बँकेच्या सभासदांची संख्या ३१९ आहे. अहवालाचे साली बँकेस ४,१७७ रु. नफा उरला. कमिशनचे २,४११ रु. मिळाले. बँकेच्या कराड व कोरेगांव येथे दोन शाखा आहेत. रेल्वे रसिदीच्या व्यवहारांत बँकेने चांगली पत निर्माण केली आहे. अहवालाचे साली नोकरवर्गाच्या पगाराचे स्केल, प्रॉव्हिडंट फंड व रजेचे नियम मंजूर केले आहेत, ते १-११-३६ पासून अंमलांत आले. बँकेचा कारभार व्यवस्थित व क्फायतशीर व्हावा ह्याविषयी चालकांचा प्रयत्न चाललेला दिसून येतो.

अमळनेर तालुका को-ऑपरेटिव्ह सुपरवायझिंग यूनियन, अमळनेर.

वरील यूनियनच्या विद्यमाने ता. १८-१०-३६ रोजी अमळनेर येथील टाऊन हॉलमध्ये श्री. आर. बी. पालेकर, असि. रजिस्ट्रार, यांचे अध्यक्षतेखाली सेक्रेटरींचा प्रॅक्टिकल ट्रेनिंग रिफ्रेशर क्लासचा उद्घाटन समारंभ मोठ्या थाटाने साजरा करण्यांत आला. त्या वेळी गांवांतील सहकारी चळवळीत प्रामुख्याने भाग घेणारे सद्गृहस्थ व अधिकारी हजर होते.

सर लल्लुभाई सामळदास यांच्या निधनाने सहकारी चळवळीचे अत्यंत नुकसान झाले आहे, म्हणून प्रथम दुखवट्याचा ठराव पास करण्यांत आला व नंतर जमलेल्या सोसायट्यांच्या पंच कमिटीच्या मॅंबरांशी व सेक्रेटरींशी मनमोकळेपणाने सहकारी विषयावर ५-६ तास चर्चा व व्याख्यान झाली.

नंतर पुढील तीन दिवस सहकारी खात्यांतील, बँकेच्या, इन्स्टिट्यूटच्या व यूनियनच्या अधिकाऱ्यांनी व चळवळीमध्ये भाग घेणाऱ्या विनसरकारी तज्ज्ञांनी सेक्रेटरींना उपयुक्त अशी माहिती दिली.

वरील क्लास चालविण्याचे कामी असि. रजिस्ट्रार, ऑडिटर, मॅनेजिंग डायरेक्टर, सिनियर इन्स्पेक्टर, प्रो. ऑफिसर, बँक इन्स्पेक्टर व एजंट, यूनियन सुपरवायझर्स व येथील श्री. बंगाली वकील, लवाद कोर्ट, यांनी प्रामुख्याने भाग घेतला, याबद्दल श्री. व्यंभकराव खुशाल पाटील हे यूनियनचे प्रेसिडेंट या नात्याने त्यांचे आभारी आहेत.

पुणे जिल्हा को. इन्स्टिट्यूट

वरील इन्स्टिट्यूटची वार्षिक साधारण सभा ता. १-११-३६ रोजी पुणे सेंट्रल को. बँकेच्या दिवाणखान्यांत श्री. वापूसाहेब गुते ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरली होती. सभेमध्ये गेल्या वर्षाचा अहवाल, ताळेबंद व नवीन वर्षाचे अंदाजपत्रक ही मंजूर होऊन श्री. य. रा. दाते ह्यांची अध्यक्ष व श्री. देवभानकर ह्यांची ऑनररी सेक्रेटरी म्हणून निवडणूक झाली.

कराड व पाटण ता. को. सुपरवायझिंग यूनियन लि.

ह्या यूनियनच्या कार्यक्षेत्रांत कराड व पाटण या तालुक्यांतील एकूण ३७ सोसायट्या सामील आहेत. शिवाय, साल-अखेरीस ऊरुल येथे एक नवीन सोसायटी रजिस्टर करण्यांत आली आहे. सोसायट्यांची वर्गवारी खालीलप्रमाणे आहे. 'अ' वर्गात २, 'ब' वर्गात २२, 'क' वर्गात ११ व 'ड' वर्गात २. म्हणजे, मागील सालापेक्षा पाटण तालुक्यांतील २ सोसायट्या खालच्या वर्गात व कराड तालुक्यांतील ५ सोसायट्या वरच्या वर्गात आल्या आहेत. ह्यावरून सोसायट्यांची सुधारणा होत असल्याचे दिसून येते. यूनियन 'ब' वर्गात असून तिचे काम एकसारखे सुधारत आहे. सदर यूनियनखाली २८ सेक्रेटरी असून त्यापैकी ८ ट्रेन्ड आहेत. ग्रुप सेक्रेटरीची योजना नाही, ती लवकर अंमलांत येणे इष्ट आहे.

एकूण ३७ सोसायट्यांचे २,५७२ सभासद आहेत. पैकी १७० सभासदांना जमीन नाही व १७७ मागसलेल्या वर्गांतले सभासद आहेत. सभासद-सोसायट्यांच्या भागांच्या भांडवलांत वाढ झाली असून सभासदांच्या ठेवी कमी झालेल्या आहेत. सन १९३५-३६ मध्ये ३० सोसायट्यांची कमाल मर्यादापत्रकांचे द्वारा यूनियनने रु. १,६६,१५० ची शिफारस केली आहेत. ३२ सोसायट्यांनी आपल्या मंत्रांना रु. १,३०,८५४ इतकी नवीन कर्जे दिली आणि सदर सालांत मुद्दल रु. १,१०,६३६ व व्याज रु. २४,२३२ इतका वसूल झाला आहे व सालअखेरीस १,८४५ कर्जदार सभासदांकडे रु. २,२२,०३६ बाकी येणे आहे. यापैकी रु. ७५,७०७ ची बाकी थकलेली आहे. म्हणजे या थकबाकीचे येणे रकमेशी शेंकडा प्रमाण ३७ पडत आहे. गुदस्त साली हेंच प्रमाण ५२.२ होते. म्हणजे थकबाकी नमुद करण्यासारखी कमी झालेली आहे. पैकी ५८ लवाद केसीसमध्ये ८,३०३ व ११२ हुकुमनाम्यांत रु. ११,६६८ गुंतलेले असून ६ सोसायट्यांचे ताब्यांत १,५१७ रु. किंमतीच्या १२ एकर जमिनी आहेत. साल अखेरीस २८ सोसायट्या नफ्यांत असून ९ सोसायट्या तोट्यांत आहेत.

१९३५-३६ सालांत ३५ सोसायट्यांनी आपापल्या वार्षिक सभा भरविल्या होत्या.

यूनियनच्या मॅनेजिंग कमिटीच्या ८ सभा होऊन ६९ उप-युक्त ठराव पास झाले आहेत. अहवालावरून यूनियन कमिटी कार्यक्षम असल्याचे दिसते. तसेच, यूनियनचे दोन्ही सुपरवायझर जबाबदारी ओळखून मेहनतीने कामे करतात असे दिसते. यूनियनने सोसायट्यांमार्फत ग्राम सुधारण्याचे काम जोरात चालू केले आहे आणि त्याचप्रमाणे नवीन सोसायट्या स्थापने व शेतकऱ्यांची जुनी कर्जफेड व शेती सुधारणा ह्याबाबत सोसायट्यांनी मदत करण्याचा प्रयत्न केला आहे. एकंदरीत यूनियनचा अहवाल उत्साहवर्धक असून तिचे काम परिणामकारक व हितावह होत आहे.

रेडिओवरील इंग्रजीतून जाहिरातीस बंदी

रेडिओवरील वेळ भाड्याने घेऊन त्याचा उपयोग मालाच्या जाहिरातीकडे करण्याची पद्धत कित्येक युरोपियन देशांत चालू आहे. ग्रेट ब्रिटनमध्ये मात्र अशी व्यवस्था नाही. रेडिओवरील कार्यक्रमांत ह्या जाहिराती व्यत्यय आणतात व जाहिरातदारांचे प्रचारकार्य झाले तरी एकणारांची गैरसोय होते. युरोपांतले रेडिओ-गृहांतून इंग्रजी भाषेच्या मार्फत आपल्या मालाचे वर्णन ब्रिटिश लोकांचे कानी पाडण्याची युक्ती कित्येक ब्रिटिश व्यापाऱ्यांनी व कारखानदारांनी अंमलांत आणली आहे. अशा तऱ्हेच्या जाहिरातीस इतर देशांनी प्रतिबंध करावा, ह्या संदर्भात ब्रिटिश सरकारची त्यांच्या सरकारंबरोबर बोलणी चालू आहेत.

इंग्लंडचा सुवर्ण संचय

चालू वर्षात जानेवारी ते सप्टेंबर ह्या नऊ महिन्यांच्या अवधीत इंग्लंडमध्ये २३ कोटी पौंड किंमतीचे सोने आयात झाले आणि फक्त ४ कोटी पौंडांचे सोने बाहेर गेले, म्हणजे १९ कोटी पौंड किंमतीचे सोने इंग्लंडमध्ये राहिले. गेल्या तीन-चार वर्षांत इंग्लंडचा सुवर्णसंग्रह सुमारे ७८० कोटी रुपयांनी वाढला आहे. ह्यापैकी सुमारे १७० कोटी रुपयांचे सोने बँक ऑफ इंग्लंडच्या गंगाजळीत दाखल झाले आहे.

हिंदी कारखान्यांचे उत्पादन वाढले

प्रचलित आर्थिक मंदीमध्येहि हिंदुस्थानांतील कित्येक उद्योगधंद्यांतले उत्पादन वाढत आहे, ही गोष्ट समाधानकारक समजली पाहिजे. ह्यासंबंधांतले गेल्या दोन तीन वर्षांचे तुलनात्मक आंकडे खाली दिले आहेत:—

धंदा	मालाचे माप	१९३३-३४	१९३४-३५	१९३५-३६
कापसाचे कापड	चौरस वार	...	३३९ कोटि	३५६ कोटि
तागाचा माल	टन	९ कोटि, ६ लक्ष	९ कोटि, ४९ लक्ष	१० कोटि, ९ लक्ष
पोलाद	टन	५ लक्ष, ५० हजार	६ लक्ष, २७ हजार	६ लक्ष, ७६ हजार
दगडी कोळसा	टन	१८ हजार	२० हजार	२० हजार
साखर	हॅड्रेडवेट	...	१३७ लक्ष	१७६ लक्ष
कागद	हॅड्रेडवेट	८ लक्ष, ७३ हजार	८ लक्ष, ९२ हजार	९ लक्ष, ६१ हजार
पेट्रोल	गॅलन	७ कोटि, २६ लक्ष	८ कोटि, १० लक्ष	९ कोटि, १६ लक्ष
केरोसीन	गॅलन	१५ कोटि, ६९ लक्ष	१६ कोटि, ९२ लक्ष	१६ कोटि, २४ लक्ष
सिमेंट	टन	६ लक्ष, ४२ हजार	७ लक्ष, ८० हजार	८ लक्ष, ९० हजार
आगकाड्या	ग्रोस	...	१ कोटि, ६४ लक्ष	२ कोटि, ४२ लक्ष
कणीक	मण	१ कोटि, ४१ लक्ष	१ कोटि, ३७ लक्ष	१ कोटि, ३७ लक्ष
सल्फुरिक ॲसिड	हॅड्रेडवेट	४ लक्ष, ८० हजार	५ लक्ष, २९ हजार	५ लक्ष, ५६ हजार
सल्फेट ऑफ अमोनिया	टन	१० हजार	१४ हजार	१७ हजार

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१-७
५% (१९३९-४४) लोन ...	१०९-१
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	१२०-०
४% १९६०-७० ...	११६-०
४% १९४३ ...	११२-०
३३% विनमुदत ...	१००-५३
३३% १९४७-५० ...	१०७-१०
२३% १९४८-५२ ...	१०१-३

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (विगर गॅरंटी व लांब मुदत)	११२-६
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१११-८
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	११२-०
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११३-१०
५% म्हैसूर (१९५५) ...	१२६-०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिविडंड)	१३६-८
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिविडंड)	११५-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिवि.)	३५-१४
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिवि.)	१५८५-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१४०-४

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिवि. ४३%)	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिवि. ४३%)	९९-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिवि. १०)	९१२-८

वीज

बाँबे ट्रॅम्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिवि. १३%)	१५५-१५
कराची (१०० रु. चा भाग, डिवि. ९%)	२६०-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिवि. ९%)	२६५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिवि. ६३%)	१५७२-८
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिवि. ७३%)	१६०२-८

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिवि. ६%)	२००-१०
टाटा आयर्न (१०० रु. डु. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७२-८
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	२०४-४
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	८१८-१२

सोनं-चांदी

सोनं (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	३५-३३
चांदी (मिंट) प्रत्येक १०० तोळ्यास	४९-९

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि.

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेविंग खातें | सोने विक्री खातें
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खातें | सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खातें | विमा खातें

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खातें | एक्झिक्यूटिव्ह आणि ट्रस्टी खातें

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:—

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणें हें त्यांचें कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणें हेंच आमचें ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थे-कडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकानें घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी-सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुडद, माफक हप्त्याची पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक दरहजारीं { हयातीनंतरचें रु. ७५

१९३५ मधील नवें काम ५१,३०,०४२ रु.

एकूण चालू काम २,७०,००,००० रु. अधिक

एकूण जिंदगी ७१,७१,०९३ रु.

लाइफ फंड ६०,४२,८७३ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, Bombay | 716 Sadashiv Peth, Poona City.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळींच्या केंद्रस्थानीं
असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल कोऑपरेटिव्ह
बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी—अपोलो रस्ता, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१५ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा („ सातारा)	१६ विरमगांव („ अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर („ „)	१७ धुळे („ प. सानदेश)
४ कन्हाड („ „)	१८ दोंडाईचे („ „)
५ तासगांव („ „)	१९ शिरपूर („ „)
६ किलोस्करवाडी („ „)	२० शहादे („ „)
७ शिराळे („ „)	२१ नंदुरवार („ „)
८ कोरेगांव („ „)	२२ साक्री („ „)
९ अहमदनगर („ अहमदनगर)	२३ शिंदसेडे („ „)
१० शेवगांव („ „)	२४ मालेगांव („ नाशिक)
११ कोपरगांव („ „)	२५ सटाणा („ „)
१२ भिवंडी („ ठाणे)	२६ कळवण („ „)
१३ पालघर („ „)	२७ दोहद („ पंचमहाल)
१४ कल्याण („ „)	२८ कालोल („ „)

खेळते भांडवल रु. २०००००००० चे वर

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेविंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

फक्त नोंदलेल्या सहकारी पतपेढ्यांनाच कर्ज

दिलीं जातात.

शिवाय

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणीं हुंडीचा
व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरितां हेड ऑफिस अगर् शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

दि डॉन ऑफ इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि., पुणे.

पुणे व सोलापूर येथे

विलिडिंग इन्व्हेस्टमेंट आणि बँकिंग डिपार्टमेंटची
कंपनीचे बँकर्सनी पसंत केलेली

ता. १ आक्टो -] नवीन योजना [ता. १ आक्टो -
वरपासून सुरू] वरपासून सुरू

मुदतीच्या ठेवीवर मासिक व्याज देण्याची

फायदेशीर अपूर्व सोय.

बँकेच्या उतगत्या व्याजाच्या काळान लोकांस आपले कौटुंबिक
निर्वाहास साधन अगर् मदत म्हणून ठेवीवर मासिक, नियमित
व किरायातशीर व्याज देण्याची व्यवस्था तारीख १ आक्टो-
बर १९३६ पासून अमलांत आणली आहे.

गर्जुनीं जास्त माहिती मागवावी अगर् समक्ष भेटावे.

पुणे, ता. २२-९-३६

जनरल मॅनेजर.

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणे व टक्कल

ह्यावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

पत्ता : डेकन जिमखाना, पुणे ४

यांची शास्त्रोक्त, खात्रीलायक व गुणकारी औषधे

च्यवनप्राश पौष्टिक व शक्तिवर्धक २० तो. १ रु.

वज्रदंती दंतमंजन वा. किं. ४ आणे

केशवर्धन तेल १० तो. १५ आणे

एरंडपाक मलावरोध घालविणारा १० तो. ६ आणे

हेमगर्भ मात्रा सर्व वात कफरोगहर मात्रा ५ रु.

सुवर्णराजवंगेश्वर धातुवर्धक १ तो. ५ रु.

वाळा सरवत् उन्हाळ्यांत थंड पेय १ पो. १२ आणे

त्रिभुवनकीर्ति सर्व ज्वरांवर १ तो. १२ आणे

याशिवाय प्रवाळ, मौक्तिक इ. भस्मे, सर्व तऱ्हेचीं आसवे,
अरिष्टे, मात्रा, गुटिका, अवलेह वगैरे मागवून एकवार
अनुभव घ्या. कटलांग मागवा.

ठिकाठिकाणीं एजन्सी देणे आहेत. एजन्सी घेऊं
इच्छिणारांनीं नियम मागवावे.

शास्त्रशुद्ध पायावर काम करणारी, महाराष्ट्राची
प्रमुख प्राविहंट विमा कं.

दि हिंद बेनिफिट सोसायटी लि.

च्या लोकप्रिय

प्रपंच पॉलिसीकरितां प्रचारक पाहिजेत.

माहितीसाठी लिहा.

किताब विलिडिंग, बुधवार, पुणे.

सेक्रेटरी.

हे पत्र पुणे, पेठ भांबुदां घ. नं. ९३६१३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व
रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' भांबुदां, घ. नं. ९२४/१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.